

Актуальність проблеми. Різноманітність та складність сучасному світі зумовлює необхідність навчання, виховання людей, що творчо мислять та володіють здібністю до творчого проблем. Дослідження, аналіз передумов розвитку творчості, її найбільш сенситивний період – дошкільний забезпечити інформаційну основу для розробки досконалих та ефективних стратегій. Використання результатів таких досліджень може вплинути на життя суспільства в цілому.

Дошкільний вік є періодом бурхливого накопичення дитини знань необхідних для творчої діяльності. Виникнення задуму потребує яскравих вражень, певних уявлень джерелом яких є предметний та природний світ, соціальні явища, літературна діяльність. Важливо наповнювати життя дітей враженнями створюючи умови для більш глибокого засвоєння оточуючого, формувати певні характерні особливості предметів, явищ, розвивати спосіб допитливості, пізнавальну активність дошкільників, що являється ґрунтом, на якому формуються творчі здібності дитини.

Мета статті. Завдання дослідження передбачає аналіз пізнавальної, дослідницької активності дошкільників та формулювання метою популяризації та розвитку.

Допитливість – жадоба новизни, інтелектуальної стимуляції, «визначається у вітчизняній психології ще як потреба в «вrażеннях», характерна для кожної здорової дитини (С.Л. Божович та ін.). Адже щирий інтерес до світу – це найкраща умова особистісного розвитку. Чим більше дитина бачила, чула та переживала, тим більше вона знає та засвоїла, тим більшою кількістю елементів знань вона володіє, тим більш значущою та продуктивною приймає нові умови її діяльності. Розвиток пізнавальної діяльності дитини проявляється єдністю чуттєвого та раціонального, сприяє формуванню стійких пізнавальних інтересів [14, с. 2].

Джерелом, підґрунтям пізнавальної активності малюка, є його досвід. Швидкість становлення когнітивних та особистісних структур дитини виступає пізнавальною потребою, потребою у нових знаннях, що є однією з найважливіших потреб, особливо у період становлення психіки, особистості малюка.

Принципова відмінність пізнавальної потреби від інших потреб, на думку І.Павлова, в тому, що вона практично ніколи не насичена. Потреба в пошуку, що поступово трансформується в потребу в конгломераті розумових здібностей та мотиваційних факторів, виступає психофізіологічною основою творчості.

Пізнавальна потреба виявляючись у дослідницькій, пізнавальній активності малюка пов'язана насамперед зі сферою предметної діяльності процесі якої відбувається становлення психічних процесів особистості, з'являються новоутворення віку. Дитина за власної потреби підмічає в предметі нові сторони та специфічні особливості. Пр

розвивається творчість дитини [19, с. 9]. Свідченням цього є висловлювання вчених: «Я переважаю людей середнього рівня, – казав, наприклад, – лише здатністю помічати речі, що легко проходять повз увагу, особливо пильно спостерігати за ними». «Спостережливість», – такий надпис зробив І. П. Павлов на фронтоні будинків своєї лабораторії. М. Горький зазначав, що між науковою та художньою літературою є багато спільного, що в них відіграють «спостереження, порівняння, вивчення», що «добре спостережливість є умовою художньої творчості» [7, с.319]. Ніби велика проблема подібна до дорогоцінного каменя: тисячі проміг допоки хтось один не підійме його [16, с. 138].

«Понаднормативна активність» (А. Петровський), «інтегральна активність», «пізнавальна самостійність» (ІА) (Д. Богоявленська), «інтегральна властивість цілісної особистості, є найбільш об'єктивним показником або одиницею аналізу творчої діяльності. За Д. Богоявленською, «інтелектуальна активність» – це «інтегральна властивість деякої гіпотетичної системи, основними складовими якої є інтелектуальні (загальні розумові здібності) та не інтелектуальні (насамперед емоційні) фактори розумової діяльності. Якісною мірою активності є ініціатива, суть якої полягає у продовженні пізнавальної діяльності незалежно від зумовленої ні практичними потребами, ні вищою або нижчою оцінкою роботи» (Д. Богоявленська) [4, с. 107].

О. М. Матюшкін, спираючись на роботи багатьох вчених (Дж. Берлайн, А. Брушлинський, Е. Голубева, Є. Ігнат'єв, В. Ігнат'єв, Т. Кудрявцев, Н. Лейтес, М. Поддьяков, Я. Пономар'єв, В. Теплов),

активність дітей, значно нижчі пороги сприймання нового, висока чутливість, сенситивність до нових стимулів, нової ситуації, відкривати нове у звичайному. Особливості пізнавальної мотивації проявляються також у високій вибірковості щодо нових досліджень, у понаднормативній активності та інтелектуальності, що й породжує творчі образи [9].

Дитина, яка «осягає навколишній світ, перш за все дитини діяти в цьому світі, – говорив О. Леонтьєв [10, с. 474]. Уже в ранній віці та ранньому віці дитина прагне торкатися, досліджувати предмети. Пізнавальна предметна дія, що спрямована на вивчення призначення, функції предмету, їх характеристик, поведінки, самостійною, трансформується у дослідницьку, експериментальну. Діти виявляють ініціативу, естетичне ставлення, власну цікавість зацікавленість під час образотворення, прагнуть привернути увагу до результатів своєї діяльності. Результатом такої праці є зміна появи в неї нових засобів діяльності, знань і вмінь.

Пізнавальна, пошукова, орієнтувально-дослідницька діяльність дозволяє їм моделювати у свідомості картину світу, засновану на спостереженнях, відповідях, встановленні взаємозв'язків та закономірностей тощо. При цьому перетворення, які діти здійснюють з предметами, мають творчий характер. Чим різноманітніша та пошукова діяльність, тим більше нової інформації отримує дитина, повноцінніше вона розвивається.

Пошукова дослідницька активність постійно стимулює мислення. Чуттєве пізнання дитиною навколишнього світу

зіставляти та порівнювати, аналізувати й групувати предмети [1].

Група вчених (М. Поддьяков, А. Савенков та ін.) дослідницьку, експериментальну діяльність як тип поведінки, на пошуковій активності й спрямований на вивчення розв'язування проблемної ситуації. В основі пошукової «орієнтовно-дослідницький рефлекс» (І. Павлов) [15, с. 33].

завдяки своїй потребі в пошуковій активності з перших хвили починає самостійно отримувати інформацію. Вона торкається різноманітні предмети, малює, рве папір, розкидає іграшки, що

Більшість захоплюючих ігор-досліджень починаються з незвичайних отриманих під час випадкових фізичних дій – пересипанні піску, пластичних предметів, плесканні у воді тощо. Все це – паростків допитливості, реалізації прагнення до пошукової експериментування [15, с. 112].

На думку В. Кудрявцева, експериментування є універсальною здібністю, що сформувалася в процесі людської історії. Вона несомнісно собою здатність свідомо та цілеспрямовано створювати уявні предмети найбільше виявляють свою приховану в звичайній сутність, а також здатність прослідкувати й аналізувати особливості предметів у цих умовах [8].

Серйозні спроби вітчизняної психолого-педагогічної науки описати механізми дитячого експериментування в дошкільній діяльності здійснені вже в 50-х роках минулого століття. До цього часу належать, наприклад, роботи Є. Фльоріної. Проаналізувавши свої спостереження за процесом конструкторської творчості дошкільників з глиною, в

експериментальних задач була докладно описана дослідницьки
О. Запорожця. У 70–80-ті роки проблемою розробки моделей р
середовища та занять, що відповідають дитячій потребі у
експериментуванні, займались І. Фрейдкін (досліди з об'єк
природи), С. Ніколаєва (спостереження за об'єктами живої прир

Дослідження дитячого експериментування у 70–80-ті
здійснювалось М. Поддьяковим спільно з Н. Батищевою,
М. Вераксою, Л. Парамоновою, Г. Урадовських і ґрунтувалось
спостереженнях за природною поведінкою дітей, але й на експе
дослідженнях.

Згідно М. Поддьякова, дитяче експериментування – це д
виникає в ранньому дитинстві та інтенсивно розвивається пр
дошкільного віку без допомоги дорослого і навіть всупереч йо
У ході пізнавальної діяльності відбувається перехід від неясн
більш ясного, від стійкого до нестійкого, і як результат – уявлен
дитини набувають нової якості й досягається розумов
Повноцінність мислення дітей полягає у тому, що виникнення н
випереджує формування ясних, при цьому активність дитини о
пошук можливостей врівноважити ці сторони когнітивної сфер
стало чітким, нестійке – стійким. Невиразні знання – це мо
психічної активності дошкільника. У цьому суть сам
саморозвитку дитини, формування її пізнавальної активності [13.

Важливою особливістю пізнавальної, дослідницької дія
дитячого експериментування є й те, що мета їх невизначена т
ході пошуку вона поступово уточнюється. Всі пошукові дії діт

розвитком дій цілеутворення: дитина сама ставить собі цілі, самостійно отримуючи нове знання про предмети.

Перша ідея, гіпотеза дитини весь час коригується аналізом ситуації. Дошкільник виявляє гнучкість у виборі засобів розв'язання проблеми, не допомагає мисленневою схемою дій, він знову і знову звертається до особливостей практичної ситуації, застосовує цілі, маніпулювання. В процесі практичних дій та співвіднесення їх з задумами дитина й знаходить принцип розв'язування.

Дитяча пізнавальна діяльність носить, як правило, творчий характер, стимулює формування творчої спрямованості особистості. У структурі її особистості провідну роль грає активна позиція дослідника-експериментатора, що позитивно впливає на розвиток психіки дошкільника та визначає пошуково-дослідницьку особистості.

У пізнавальній діяльності варто враховувати показники експериментування, що характеризують разом з тим й дитини розвитку:

- характер дій (маніпулятивний або пошуковий);
- закономірність (випадковість) у створенні образу, конструкції;
- виділення зв'язків між експериментами предметної ситуації;
- інтелектуальна активність [20].

У результаті аналізу характерних особливостей дитячої діяльності дітей вченими названі різноманітні види експериментування, які стимулюють мисленневу творчу діяльність, зокрема: продуктивне, прогностичне, комбінаторне, соціальне, у

пізнавальної активності дошкільників, формування підґрунтя та знайомляться з різними властивостями об'єкта, безкорисливо включають у системи, задовольняючи свої потреби, інтегруючи. Попереднє самостійне широке орієнтування в можливостях дозволяє дітям включати знайдені способи в різні, інколи найкращі комбінації та отримувати оригінальні конструктивні рішення (Г. Мінська).

Для розвитку, розширення змісту цього виду експерименту важливо збільшувати арсенал об'єктів, що вирізняються яскравими властивостями, багатфункціональністю, давати дітям можливість використовувати самостійно підмічені ними властивості об'єктів у різних видах діяльності (гра, малювання, конструювання тощо), стимулюючи до їх вивчення. Так, наприклад, такими об'єктами можуть бути залишковий матеріал, що має різні властивості (колір, форма, структура, фактура, функціональність тощо), врахування яких підвищує продуктивність діяльності дошкільників.

В процесі експериментування діти також перетворюють матеріал з метою з'ясування їх прихованих суттєвих зв'язків, властивостей природи. В дошкільному віці такі пробні дії суттєво змінюються, перетворюються в складні форми пошукової діяльності (Л. Парамонова, М. Поддяков).

Згодом дитина починає експериментувати не тільки з матеріалом, а й з властивостями речей, але й з відношеннями, що мають кінкретний характер. У результаті виникає особливий тип експериментування з матеріалом, експериментування з такими фундаментальними поняттями, як

оточуючі предмети гіпотетичними властивостями, фантазує та тлумачить їхні властивості. М. Поддякову вдалося довести, що дошкільники сприймають прояву багатофакторності, вони чутливі до ситуацій, що вимагають багатофакторного експериментування, легко відгукуються на результати, демонструють високий рівень їх розуміння [13].

У результаті власного емпіричного дослідження вчені запропонували поняття «комбінаторного експериментування», розуміючи під ним комплексний вплив на об'єкт з метою виявлення системотворчих зв'язків на основі аналізу інформації про фактори. Він розглядає комбінаторне експериментування як своєрідний аналог багатофакторного експериментування, справедливо відмічаючи, що комбінаторне експериментування – це надзвичайно важливий напрямок пізнавального розвитку, який служить однією з основних передумов становлення у дітей початкового системного підходу до вивчення складних явищ й водночас вносить свій вклад у пізнавальний розвиток дитини [12].

В цілому, у ході пізнавальної, дослідницької діяльності у дітей:

- формується діалектичне мислення, тобто здатність розуміти різноманітність світу в системі взаємозв'язків та взаємозалежностей;
- розвивається власний пізнавальний досвід в узагальненні знань за допомогою наочних засобів (еталонів, символів, умовних моделей);
- розширюються перспективи розвитку пошукової діяльності дітей шляхом включення їх у мисленнєві, мисленнєво-перетворюючі дії;

переважає принцип словесного транслювання інформації від дитини, репродуктивний стиль діяльності.

Вдома, як і у дитячому закладі малюк, обстеживши кімнату, не знаходить достатнього поля для активної дослідницької діяльності. Система заборон: «Не можна!» – збільшується з кожним днем. Це обмежує пошукову, експериментальну діяльність, не підживлюючись, згортає розвиток експериментування й монологічний дидактизм, що не сприяє розвитку пошуково-дослідницькій діяльності дітей діалогічний принцип діяльності.

Слід пам'ятати, що експериментування, пізнавальна діяльність вимагає спеціальних матеріалів, обладнання, навиків організації дитячої діяльності. Найважливіше завдання дорослого – зберегти, підтримати й розвинути схильність до експериментування. Разом з тим дітей, навіть найменших, варто підштовхувати до пошуку, до проведення власних досліджень. Достатньо просто дати свободу для експериментування. Аджі якщо дати свободу, чим ширший діапазон пошуків, тим більше можливостей розвитку когнітивних та творчих здібностей дітей [15, с. 112].

Важливо враховувати й те, що суттєвим гальмом у розвитку експериментування є статичність більшості предметів, що оточують дитину. Їх жорстка функціональна визначеність. Зазвичай дорослі поступуються перед простими скельцями чи камінцями, брусками чи невідомими металічними предметами, які не виконують фіксованих функцій, а тому й можуть використовуватись з різними цілями. Тобто найбільш привабливими для малюка є іграшки, які дозволяють «радість досягнення». Тому потрібно, щоб дитину оточували предмети, що стимулюють її до їх обстеження, до багатоваріантної діяльності.

трьох різних взаємопов'язаних напрямках: жива природа (різноманітні живі організми); нежива природа (об'єкти, рукотворний світ (предмети та матеріали) [5].

Доречними, на її думку, буде організація й проведення експериментування, що сприяють розумовому розвитку, дитячої творчості.

Експериментування з метою отримання інформації про світ, його властивості та відношення передбачає вивчення предметів. Дії дітей можуть бути спрямовані на вивчення предмета з точки зору предмет як такий; предмет як результат діяльності дорослого; предмет як результат людської думки. Метою цього виду експериментування є збагачення досвіду дітей відомостями про оточуючі предмети, глибокого розуміння ретроспективи та перспективи предметного оточення, виявлення уявлень про доцільність створення людиною різних предметів для задоволення власних потреб та потреб інших людей. Експериментування цього виду авторка пропонує проводити у формі ігор-занять, ігор-описів, ігор-подорожей, ігор-визначень. На її думку, експериментування у дітей формуються уявлення про взаємозв'язок людини і природи, необхідність вчитися в природи створювати предмети. Діти починають розуміти: те, чого не дала людині природа, вона створила сама (аероплан, літак, корабель, підйомний кран тощо), а деякі предмети створила за аналогією з природними.

Другий вид експериментування спрямований на вивчення способів взаємодії з оточуючим середовищем, на засвоєння дій різного характеру (обстежуючих, експериментальних, модифікуючих).

взаємозалежностей; розвиток власного практичного, пізнавального досвіду за допомогою наочних засобів (еталонів, символів, замінників, алгоритмів, моделей); розширення перспектив діяльності шляхом включення дітей в мисленнєві, моделюючі дії.

Експериментування цього виду спонукає дітей до самостійного пошуку причин, способів дій, прояву творчості. Воно має на меті розвинути вміння виконання ряду послідовних дій у відповідності з моделями чи схемами, вміння аналізувати, виявляти взаємозв'язки та взаємозалежності предметами та їх особливостями; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки (між користю предмета та його призначенням, між будовою та способом його використання тощо), застосовуючи системний підхід.

Завдання експериментування поступово ускладнюються: діяти самостійно у відповідності з заданим алгоритмом та отримувати результат – до вміння скласти алгоритм у відповідності з моделлю, вміння визначати, аналізувати структуру, властивості, ознаки предметів, взаємодії ознак предмета – до вміння представляти їх у вигляді схем, взаємозв'язків та взаємозалежностей (будова, функціонування, існування в часі та просторі тощо).

Експериментування 3-го виду, що зорієнтоване на розвиток творчості дітей до творчого перетворення предметного світу, передбачає залучення дітей до перетворення предметів. Експериментуючи, вони повинні почувати, що та як один і той самий предмет змінювався, як ще можна його змінити, щоб він якнайбільше задовольняв потреби людини. При цьому важливо не лише сформувати у дітей вміння знаходити якомога більше способів використання предметів, розширювати

ознайомлення дітей з навколишнім світом та природою, так і продуктивних видів діяльності та різних режимних моментів. Варто пропонувати проблемні завдання, що спрямовані на пізнавальної діяльності дитини. Педагог ставить запитання, що дітей з'ясовувати властивості матеріалів чи предметів, в причинно-наслідкові зв'язки, висувати припущення, робити. Сумісне обговорення пропозицій допомагає узагальнювати результати.

Корисним є досвід розвитку творчих здібностей у найбільш економічно розвиненою країною світу. Відомо, що вступала у фазу свого першого науково-технологічного та стрибка, були запропоновані нові насичені освітні перспективним напрямком став розвиток чуттєвого досвіду Японії широко використовується система уроків споглядання, розвитку уміння вдивлятися, бачити та спостерігати. На думку японського скрипаля і педагога Шініці Судзукі рівень розвитку залежить від того, наскільки умови, характер середовища, оточення росте й виховується дитина, є стимуляторами розвитку окремих відповідних їм функцій – зору, слуху, тактильних відчуттів [5].

Цікаві дослідження, експерименти заохочують дітей до пошуку причин, способів дій, прояву творчості. Дидактична забезпечує розвиток двох типів дитячої активності: тієї, що визначається самою, й активності, що стимулюється дорослим. Ці два типи тісно пов'язані між собою і рідко виступають у чистому вигляді. Активність дітей так чи інакше пов'язана з активністю, що йде

від негативних оцінок, приймати твердження вихованців, не критичними зауваженнями; створювати ситуації вільного обміну думками. Стійка позитивна атмосфера та емоційна заняття спонукає дітей сміливо подавати власні ідеї, проявляти сприяє становленню творчої діяльності.

Висновки. Реалізація всіх вище вказаних напрямків та забезпечить ґрунтовну основу для розгортання пізнавально-творчого процесу та успішність формування творчої особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біла І. М. Експериментування – джерело творчості дошкільників // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць ІІІ ім. Г. С. Костюка АПН України. – К. :....., 2008. – Т. 10. – Ч. 4. – С. 39–47.
2. Біла І. М. Розвиток пізнавальної діяльності дошкільників Камінець-Подільський : ПП Мошинський В. С., 2009. – 120 с.
3. Біла І. М. Розвиток спостережливості дошкільника як передумови творчої діяльності / І. М. Біла // Актуальні проблеми психології: Проблеми творчості та обдарованості : зб. наук. праць / за ред. В. О. Моляко. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – С. 58–64.
4. Богоявленская Д. Б. Психология творческих процессов / Д. Б. Богоявленская. – М. : Академия, 2002. – 337 с.
5. Дыбина О. Игра – путь к познанию предметного мира // Дошкольное воспитание. – 2005. – № 4. – С. 14–23.
6. Дыбина О. В. Незведанное рядом: Занимательные опыты для дошкольников / О. В. Дыбина, Н. П. Рахманова, В. В. Щетинина. – М.: МП «Психологическое общество России», 2001. – 192 с.
7. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток дітей / За ред. Л. М. Проколієнко. – К. : Рад. школа, 1989. – 608 с.
8. Кудрявцев В. Т. Развитие детства и развивающее образование: исторический подход. – Ч. 1. Современное детство и инновации в образовании / В. Т. Кудрявцев / – Дубна : Изд-во РАО, 1997. – 174 с.
9. Матюшкин А. М. Концепция творческой одаренности / А. М. Матюшкин // Вопросы психологии. – 1989. – № 6. – С. 29–33.
10. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев. – М. : Изд-во МГУ, 1972. – 576 с.
11. Люблінська Г. О. Дитяча психологія / Г. О. Люблінська. – Київ: МП «Психологічне товариство України», 1974. – 355 с.
12. Подьяков А. Н. Развитие исследовательской инициативности

16. Судзуки С. Возвращенные с любовью: Классический подход к талантам / С. Судзуки; пер. с англ. – Мн. : ООО «Попурри», 2005. – 192 с.

17. Флерина Е. А. Основные принципы художественного воспитания / Е. А. Флерина // Дошкольное воспитание, 2009. – № 7. – С. 8–13.

18. Художественное творчество в детском саду / Под ред. Н. Л. М. : Просвещение, 1974. – 170с.

19. Чехонина О. Экспериментирование как основной метод деятельности / О. Чехонина // Дошкольное воспитание. 2007. – № 6. – С. 13.

ПОЗНАВАТЕЛЬНАЯ АКТИВНОСТЬ КАК ВЕКТОР ТВОРЧЕСТВА

Познавательная активность, любознательность дошкольника является механизмом творчества. Познавательная активность проявляется в исследовательской деятельности детей. Представленный анализ экспериментирования, показателей и условий его развития обеспечивает становления и развертывания познавательной, творческой деятельности.

Ключевые слова: ребенок дошкольного возраста, познавательная исследовательская деятельность, экспериментирование, творчество.

COGNITIVE ACTIVITY AS VECTOR OF CREATIVITY

Cognitive activity, curiosity of preschooler's is a powerful mechanism of creativity. Cognitive activity is manifested in the research, experimental activity of children. The present analysis of species experimentation, indicators and the development provides a framework for the establishment and deployment of cognitive activity.

Keywords: child under school age, cognitive activity, research, experimentation.

УДК 159.955

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО СПРИЙМАННЯ ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

У статті представлено результати дослідження психологічних особливостей творчого сприймання і розуміння дошкільниками сюжетних картин. Розвиток художнього сприймання у дошкільному віці відбувається за трьома напрямками – розвиток естетичного сприймання, формування естетичних уявлень, розвиток здібності до інтерпретації картин, розумінню зображеного.

Ключові слова: творче сприймання, розуміння, естетичний розвиток, дошкільний вік.